

Patentno zakonodavstvo u Hrvatskoj – 120 godina tradicije

U srpnju 2015. godine obilježava se 120 godina od donošenja prvog zakona o patentu u Hrvatskoj. **Zakon o patentu** (ili *Zakonski članak XXXVII:1895. o povlasticah na izume*) potvrđen je u zajedničkom hrvatsko-ugarskom državnom saboru **7. srpnja 1895. godine**, te je vrijedio u dijelovima današnje Hrvatske koji su bili u sastavu Kraljevine Hrvatske i Slavonije, koja je bila u državnoj zajednici s tadašnjom Ugarskom u okviru Austro-Ugarske Monarhije. Iako su neki oblici zaštite izuma postojali na teritoriju današnje Hrvatske i ranije, donošenjem ovog zakona o patentu stvoreni su formalno-pravni temelji suvremenog hrvatskog patentnog sustava, koji je bez obzira na različite državne zajednice kojih je Hrvatska bila sastavni dio, održao kontinuitet do današnjih dana.

Tradicija zaštite izuma na teritoriju današnje Hrvatske, zahvaljujući njezinoj uključenosti u zajedničke državne zajednice s ekonomski naprednijim zemljama, zemljopisno i kulturološki bližim glavnim centrima tadašnjeg političkog, ekonomskog i društvenog života, u znatnoj mjeri prati europsku tradiciju zaštite izuma.

Upravo je Europa kolijevka patentnog sustava, te se smatra da je Mletački zakonik (dekret) iz 1474. godine uveo prvo pravno uređenje zaštite izuma putem privilegija ili patenta. Njime je, za razliku od pojedinačnih privilegija, uvedeno i proglašeno opće pravilo davanja privilegija za zaštitu novih izuma, a u preambuli dekreta ističe se društvena korist od davanja privilegija. Sukladno tom Zakoniku nove i inventivne naprave morale su se prijaviti Republici kako bi stekle pravnu zaštitu protiv mogućih oponašatelja, a zaštita je trajala 10 godina.

Do 17. stoljeća izumi su se u Europi uglavnom štitili putem carskih ili kraljevskih privilegija ili dekreta, a uspostava zakonskog uređenja zaštite izuma počinje uglavnom u 18. i 19. stoljeću. Najranije zakonsko uređenje zaštite patenata uspostavljeno je u Engleskoj 1623. godine, te je ono postalo temelj za razvoj patentnog prava i u drugim zemljama, uključujući i prekomorske engleske kolonijalne teritorije. Moderni patentni sustav u Francuskoj uspostavljen je tijekom revolucije 1791. godine, približno u isto vrijeme kada je donesen i prvi patentni zakon u Sjedinjenim Američkim Državama (1790. godine). Njemačka je prvi patentni zakon donijela 1877. godine, a Švicarska pod utjecajem tadašnjih kritika patentnog sustava tek 1907. godine.

Povijesni razvoj austrijskog sustava zaštite izuma, kao šireg okvira u kojem se razvio i hrvatski patentni sustav, započinje 1794. godine kada su uvedene prve povlastice za izume. Kasnijim razvojem 1810. godine uveden je Carski austrijski dvorski dekret koji je osiguravao desetogodišnje privilegije za izume. Strože formalno uređenje zaštite izuma donosi Carski patent iz 1820. godine, a trajanje privilegija produženo je na 15 godina. Daljnja razrada sustava povlastica za izume uređena je Carskim patentom iz 1832. i 1852. godine.

Prvo zakonsko uređenje patentne zaštite na teritoriju današnje Hrvatske uvedeno je zakonom o patentu, [Zakonski članak XXXVII.:1895. o povlasticah na izume](#) potvrđenim **7. srpnja 1895. godine** u zajedničkom hrvatsko-ugarskom državnom saboru, dok je u austrijskom dijelu Austro-Ugarske Monarhije prvi patentni zakon donesen 1897. godine i vrijedio je za teritorij Dalmacije.

Zakonski članak XXXVII o povlasticah na izume proglašen je u *ugarskom sborniku državnih zakonah* 17. srpnja 1895. a 12. listopada iste godine objavljen je na hrvatskom jeziku u *Sborniku zakonah i naredbah valjanih za Hrvatsku i Slavoniju*. Naredbom br. 573. od 28. siječnja 1896. godine o provedbi Zakonskog članka određeno je stupanje *u kriepost* (stupanje na snagu) tog Zakona s 1. ožujkom 1896. godine.

Slijedom industrijske revolucije i porasta opsega proizvodnje te međunarodne robne razmjene, krajem 19. stoljeća ukazala se potreba za uređenjem međunarodnog pravnog okvira za zaštitu patenata i drugih oblika industrijskog vlasništva, te je **1883. godine** usvojena [Pariška konvencija za zaštitu industrijskog vlasništva](#) koja predstavlja temelj suvremenog međunarodnog okvira zaštite industrijskog vlasništva.

U *Zakonski članak o povlasticah na izume* iz 1895. godine uvedena su načela iz Pariške konvencije o zaštiti industrijskog vlasništva te ovaj zakon sadrži gotovo sve institute suvremenog patentnog zakonodavstva. Kao uvjet patentibilnosti zahtijeva se novost i primjenjivost izuma, a propisani su izuzeci od patentibilnosti za izume protivne zakonima i javnom moralu, za znanstvene zasade i načela kao takova, za vojne izume, te za hranu i lijekove. Kriteriji za utvrđivanje novosti isključuju kao nove izume javno objavljene ili stavljene u upotrebu, a definira se i jedinstvo izuma. Detaljno se propisuju ovlaštenici za stjecanje patenta za izum – izumitelji i pravni slijednici, a propisuje se i pravo poslodavca na zaštitu izuma nastalih u službi (radnom odnosu) izumitelja. Uređuje se i institut dopunskog patenta za unaprjeđenja osnovnog patenta.

Prava koja proizlaze iz patenta (*kriepost povlastice*) uključuju isključiva prava izrade, upotrebe i stavljanja u promet izuma, te pravo nasljeđivanja, a uređuju se i izuzeci i ograničenja od prava kao što su pravo ranijeg korisnika, imunitet vozila u međunarodnom prometu, te prisilna licencija. Također, propisuje se obaveza strancima da ih u postupku zaštite pred nadležnim tijelom (*povlastičnim uredom*) zastupa ovlašteni zastupnik. Nadalje, propisuje se trajanje patenta od 15 godina od datuma prijave, a detaljno se uređuje i prijevremeni prestanak prava, opoziv patenta zbog neupotrebe, te proglašenje patenta ništavim.

Zakon uređuje i nadležna tijela za zaštitu patenta – patentni ured (*povlastični ured*) i patentno vijeće (*povlastično vijeće*) sa sjedištem u Budimpešti, a propisuju se i sastav zaposlenika patentnog ureda (predsjednik, potpredsjednik, stalni sudački i tehnički članovi, nestalni sudački i tehnički članovi imenovani na pet godina, te *manipulaciono osoblje*), a uređuju se i potrebne kvalifikacije i način imenovanja zaposlenika patentnog ureda, pri čemu predsjednika, potpredsjednika i stalne članove patentnog

ureda imenuje *Njegovo Veličanstvo* na prijedlog ministra trgovine, koji ujedno nadzire patentni ured. Također, uređuje se dvostupanjska struktura patentnog ureda - *prijavni odsjek*, koji donosi prvostupanjske odluke u tročlanom vijeću (jedan sudački i dva tehnička člana), te *sudački odsjek*, koji odlučuje po žalbi (*prizivu*) u peteročlanom vijeću (predsjednik ili zamjenik predsjednika patentnog ureda te po dva sudačka i tehnička člana), a predviđena je i mogućnost pozivanja stručnjaka koji nemaju pravo glasa. U pogledu patentnog vijeća (*povlastično vijeće*), propisuje se da se u njega imenuju članovi iz: ... *u području ugarske krune poslujućih najviših sudovah...*, te odabrani profesori politehnike na pet godina, kao i potreban broj pomoćnog osoblja, a zanimljivo je da se, između ostaloga, za predsjednika patentnog vijeća propisuje pravo na godišnji dopust od *šest nedjeljah*, te poslovni dodatak od godišnjih 500 forinti za stalne članove imenovane sa sudova.

Zakon također uređuje pitanje zastupanja u postupku pred patentnim uredom, pa se tako stranke mogu svoje poslove same zastupati, a zastupanje stranaka ovlaštenu su odvjetnici i ovlaštenu patentni zastupnici (*ovlaštenu povlastični agenti*) politehničke struke, pri čemu su zastupnici obavezni položiti posebni strukovni ispit, a patentni ured vodi popis ovlaštenih zastupnika.

Sam postupak priznanja patenta također je detaljno uređen, te se propisuje pravo prvenstva, sadržaj i prilozi prijavi za priznanje patenta, uvjeti u pogledu opisa izuma (otkrivanje izuma, patentni zahtjevi i njihova struktura, crteži, potpis prijavitelja), formalno ispitivanje prijave te objava prijave. Novost prijave ne ispituje se po službenoj dužnosti, a po objavi prijave teče dvomjesečni rok za prigovor priznanju patenta. Po priznanju patenta izdaje se *povlastna izprava*, a priznanje, opoziv i odbijanje priznanja patenta objavljuje se u propisanom službenom listu. Opoziv i poništaj patenta moguć je samo temeljem pisane tužbe, o kojoj odlučuje u prvom stupnju *sudački odsjek* patentnog ureda, a u drugom stupnju patentno vijeće, čija odluka je konačna.

Zakon propisuje i vođenje javnog registra patenata (*povlastičnog registra*) s podacima o nositelju prava, prijenosu prava i licencijama, te mogućnost izdavanja prijepisa iz registra na vlastiti trošak stranke. Propisuje se da se u za to određenom službenom listu objavljuju prijave izuma, priznati patenti s opisom i crtežima, podaci o prigovoru, prijenos, prestanak, opoziv i poništaj patenta.

Propisuje se i visina pristojbe za prijavu, te godišnjih pristojbi za održavanje patenta u vrijednosti koje su progresivne, a ukupna visina troškova postupka i održavanja patenta u vrijednosti 15 godine iznosi 2840 forinti. Također, propisuje se da ako se izdaci patentnog ureda ne mogu pokriti propisanim pristojbama može se u roku od 3 godine od donošenja Zakona, uz odobrenje ministra trgovine i ministra financija, putem naredbe povisiti navedene pristojbe ali najviše za 50%. Detaljno se propisuju i rokovi za plaćanja pristojbi, kao i dodatne pristojbe za žalbu i tužbu i druge radnje.

Detaljno se propisuju i povrede prava te pripadajuće kazne, uključujući novčane kazne i naknadu štete, zapljena i uništenja predmeta kojima je počinjena povreda, privremene mjere, hitnost postupka, te prekršajni, građanski i kazneni postupak.

[Austrijski patentni zakon iz 1897. godine](#), koji je vrijedio na području Dalmacije, također na sličan način uređuje zaštitu patenata u trajanju od 15 godina, a nadležni patentni ured ima sjedište u Beču. Nakon pristupanja Pariškoj konvenciji za zaštitu industrijskog vlasništva 1909. godine austrijski patentni Zakon je odgovarajuće usklađen s odredbama Konvencije.

Raspadom Austro-Ugarske Monarhije, Hrvatska ulazi u državnu zajednicu sa susjednim južnoslavenskim narodima, u okviru koje se nastavlja razvoj zakonodavnog uređenja zaštite patenata. Novonastala država Kraljevina Srba Hrvata i Slovenaca donijela je 1920. Uredbu o zaštiti industrijske svojine (vlasništva) te osnovala Upravu za zaštitu industrijske svojine. Ubrzo nakon toga **1922. godine** donesen je [Zakon o zaštiti industrijske svojine](#) koji je, uz izmjene iz 1928. godine, bio na snazi sve do kraja drugog svjetskog rata.

Nakon osnivanja nove države sa socijalističkim društvenim uređenjem, **1948. godine** donesen je [Zakon o pronalascima i tehničkim usavršenjima](#), koji je kao instrumente zaštite izuma predviđao *pronalazačko svjedočanstvo* (izumiteljsku svjedodžbu), po uzoru na SSSR, te patent. U skladu sa sustavom izumiteljskih svjedodžbi država je bila nositelj prava na izum i prava iz izuma, a izumitelju su bila osigurana izumiteljska moralna prava i određena imovinska prava (pravo na naknadu). Patentom je izumitelj stjecao pravo vlasništva na svoj patent, a trajanje patenta bilo je 15 godina od dana objave izuma uz mogućnost nasljeđivanja. Pri tome je država imala pravo prvokupa i prednost kod stjecanja licencije patenata, a Zakon je propisivao isključivo kazneno-pravne sankcije za povrede prava na izum.

Prelaskom na tzv. sustav socijalističkog samoupravljanja 1952. godine, u praksi se značajnije počinju izdavati patenti domaćim izumiteljima, što je posebno potvrđeno [Zakonom o patentima i tehničkim unapređenjima iz 1960. godine](#), koji je potom **mijenjan i dopunjivan 1962. i 1974. godine**. Prema tom Zakonu, trajanje patenta bilo je 15 godina računajući od dana objave rješenja o priznanju patenta.

Novi [Zakon o zaštiti izuma, tehničkih unapređenja i znakova razlikovanja](#) donesen je **1981. godine**, a prema tom Zakonu trajanje patenta bilo je 7 godina od dana objave prijave u službenom glasilu, uz mogućnost produženja za narednih 7 godina samo u slučaju da je nositelj dokazao da se patent primjenjuje u proizvodnji na teritoriju SFRJ. Iz patentne zaštite bili su izuzeti izumi kemijskih proizvoda i legura (osim postupaka za njihovo dobivanje), farmaceutskih i prehrambenih proizvoda za ljude i životinje, umjetnih gnojiva i pesticida, herbicida i fungicida, izumi koji se odnose na proizvodnju i uporabu nuklearnog goriva, uređaji i sredstva za zaštitu od kontaminacije, postupci za njihovo dobivanje, te smjese dviju ili više tvari. Ovaj Zakon **izmijenjen je i dopunjen u siječnju i travnju 1990. godine**, te je trajanje patentne zaštite produženo je na 20 godina od datuma podnošenja prijave patenta, a

dozvoljeno je patentiranje lijekova za ljude i životinje kao i kemijskih postupaka za njihovo dobivanje i to od početka 1993. godine.

Po osamostaljenju Republike Hrvatske **8. listopada 1991. godine** donesen je [Zakon o preuzimanju Zakona o zaštiti izuma, tehničkih unapređenja i znakova razlikovanja](#) iz 1981. s izmjenama i dopunama iz 1990. koji se u RH primjenjuje kao republički zakon.

[Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti izuma, tehničkih unapređenja i znakova razlikovanja](#) koji se u RH primjenjuje kao republički zakon, koji je stupio na snagu **1992. godine**, regulirano je postupanje s prijavama po kojima postupak priznanja nije završen u ondašnjem Saveznom zavodu za patente te je omogućen prijenos važećih prava iz SFRJ, čime je osiguran pravni kontinuitet patentnih prava.

Prvi [Zakon o patentima](#) u samostalnoj Hrvatskoj donesen je **1999. godine**, a njime su u potpunosti uvedena načela Pariške konvencije, načela Sporazuma o trgovinskim aspektima prava intelektualnoga vlasništva (TRIPS) te odredbe koje proizlaze iz Ugovora o suradnji na području patenata (PCT-ja). Ovim je Zakonom kao moguća alternativa patentu uveden institut konsenzualnog patenta, tj. priznanje patenta bez provođenja postupka potpunoga ispitivanja na temelju izostanka prigovora na objavljenu prijavu za zaštitu konsenzualnog patenta.

Započinjanjem procesa pripreme za članstvo Hrvatske u Europskoj uniji **2003. godine** donesen je novi [Zakon o patentu](#) koji je usklađen s tadašnjom pravnom stečevinom Europske unije, i koji je uz višekratne izmjene i dopune prvenstveno radi usklađivanja s novim međunarodnim ugovorima i pravnom stečevinom Europske unije na snazi i danas. Zakonom iz 2003. godine uvedeno je i poglavlje o Europskoj prijavi patenta i europskom patentu čime je omogućena neposredna primjena Sporazuma između Vlade Republike Hrvatske i Europske patentne organizacije o suradnji na području patenata (tzv. Sporazum o suradnji i proširenju), odnosno omogućeno je proširenje Europskog patenta na Republiku Hrvatsku. Također, uveden je institut Svjedodžbe o dodatnoj zaštiti za lijekove namijenjene ljudima i životinjama i za sredstva za zaštitu bilja. [Izmjenama i dopunama iz 2005.](#) Zakon o patentu usklađen je s odredbama međunarodnog Ugovora o patentnom pravu (*Patent Law Treaty*), a [izmjenama i dopunama 2007. godine](#) uvedene su odredbe kojima se implementira Europska patentna konvencija, te pored nacionalnim i proširenim Europskim patentom uvodi mogućnosti zaštite Europskim patentom na teritoriju Republike Hrvatske, a uveden je i institut žalbe. Zakon o patentu u manjoj mjeri je mijenjan i dopunjivan [2009.](#), [2010.](#), [2011.](#) i [2013.](#) godine radi detaljnog usklađivanja s pravnom stečevinom Europske unije.

Danas Republika Hrvatska ima razvijen i moderan zakonodavni okvir za zaštitu patenta, usklađen i uklopljen u europski i međunarodni sustav, te ga nastavljajući dugogodišnju tradiciju dalje razvija u skladu s najboljom svjetskom praksom i potrebama hrvatskog društva.